

»Čas je, da se konča sramota!«

Terčeljev spomenik v Šturjah še vedno ne stoji

Potem ko je Občina Ajdovščina pred dvema letoma preprečila postavitve spomenika Filipu Terčelju, duhovniku, velikemu narodnjaku in žrtvi dveh totalitarizmov, na trgu v Šturjah in spomenik že dve leti čaka v garaži Marijinega doma na »lepše čase« in »zrelejšje ljudi«, so bile v februarju v Šturjah in Ajdovščini tri prireditve, na katerih so opozorili na sramoto, ki se v zvezi s tem spomenikom dogaja v Ajdovščini.

Predlog za postavitve spomenika Filipu Terčelju sega v leto 1992, ko so se spomnili stote obletnice njegovega rojstva. Ob 60. obletnici smrti leta 2006 pa je dozorela misel, da s spomenikom, ki bi simbolično ovrednotil njegov pomen za primorski narod, ne gre več odlašati. Zamisel, da bi spomenik stal na trgu v Šturjah, ki so danes del Ajdovščine, se je porodila ob arhitekturni prenovi šturskega glavnega trga. Za trg so predlagali kamnit vodnjak, ob njem pa bronast spomenik rojaku Filipu Terčelju – duhovnemu voditelju narodno-obrambnega gibanja po prvi svetovni vojni na Primorskem, duhovniku in profesorju. Ob tem projektu sta se povezali krajevna skupnost in župnija Šturje, prva je finančno pokrila stroške postavitve vodnjaka, župnija pa spomenika.

Toda željo Šturcev je preprečil ajdovski župan z izgovorom, da spomenika ne smejo postaviti, ker se o tem niso prej posvetovali z občino, se pravi z njim. Akcijo proti spomeniku je potem župan samo še formalno speljal z glasovanjem v občinskem svetu. Župan si pri nasprotovanju spomeniku, pri čemer tudi zadovoljuje želje nekaterih ajdovskih levičarjev, ni upal oporekati Terčeljevi osebnosti oz. njegovemu velikemu delu za Primorce v času fašizma, ampak se je zatekel k formalističnim »razlogom«. Med njimi je tudi »pomislek«, da je kip prevelik (velik je 2,2 metra). Po tej logiki naj bi bili kipi v trgih in parkih »naravne« velikosti ter s tem manj opazni, pri čemer nasprotniki kipu »pozabljajo«, da je večina tovrstnih kipov nekoliko večja od naravne velikosti človeka, npr. velik Savinškov kip Simonu Gregorčiču v Kobaridu ali pravi kolos revolucionarju Borisu Kidriču pred predsedniško palačo v Ljubljani.

Terčeljev mesec

Šturci so v želji, da se zadeva s spomenikom premakne z mrtve točke, letošnji kulturni praznik počastili s Terčeljevimi dnevi, z akademijo 4. februarja v dvorani krajevne skupnosti. Na njej so v triurnem programu številni avtorji spregovorili o življenju in delu Filipa Terčelja. Tej je 7. februarja v šturski cerkvi sledila slovesna maša zadušnica za duhovnika Filipa Terčelja.

Filip Terčelj je v pismu domačim 21. septembra 1945 zapisal: »Kako lepo bi bilo nam Slovencem, ko bi sami sebi ne žagali veje, na kateri visimo.«

V petek, 26. februarja, je sledil še tretji dogodek. Pilonova galerija je organizirala okroglo mizo, na kateri so se formalno hoteli izogniti javni polemiki o Terčeljevem spomeniku, zato so ji nadeli splošni naslov: *Javna plastika in spomeniki na Ajdovskem v Pilonovi galeriji*. Kljub takšnemu splošnemu naslovu so vsi vedeli, da je okrogla miza namenje-

Na okrogli mizi v Pilonovi galeriji so strokovnjaki govorili o vlogi javnih spomenikov (foto: I. Ž.)

na problematiki Terčeljevega kipa, ki mu nasprotuje vodstvo ajdovske občine. Uvodoma je direktorica Pilonove galerije Irene Mislej dejala, da je galerija dolžna skrbeti za evidentiranje in proučevanje spomenikov na območju Goriške. Že dalj časa pa jo skrbi raven pogovora o spomeniški vsebini v Ajdovščini, saj je ta »precej plitva«. Zato je na to okroglo mizo povabila priznane strokovnjake, da bi spregovorili o javnih spomenikih. Umetnostni zgodovinar in

Filip Terčelj

nekdanji direktor Restavratorskega centra Slovenije Josip Korošec je navedel primer reševanja problematike znamenitega Robbovega vodnjaka v Ljubljani. Medtem ko je bila stroka glede rešitve spomenika s preselitvijo v zaprt prostor in njegove nadomestitve na trgu s kopijo enotna, se je zapletlo, ko »je nastopilo javno mnenje«. Glede Terčeljevega kipa pa je poudaril, da je bil Filip Terčelj izjemna osebnost, zato se moramo pri reševanju problematike postavitve njegovega kipa izhajati iz tega, s čimer bomo prispevali k temu, da se ta spomenik »ustrezno umesti« na javni prostor.

Medtem ko je Gojko Zupan govoril o problematiki javnih spomenikov nasploh, je kustosinja Pilonove galerije Maja Marinkovska predstavila javne spomenike na Ajdovskem. Naštela jih je 152, pri čemer je upoštevala tudi sakralne, kot so kapelice in znamenja. Od teh jih je kar 66 namenjenih poveličevanju NOB. Vsaka vas ima vsaj en spomenik v čast NOB, je dodala. Kapelic je 33, znamenj pa 26. Če te odštejemo, ugotovimo, da je večina javnih spomenikov na Ajdovskem namenjena slavljenju »NOB« ali predvojnih in povojnih komunističnih dogodkov ali oseb. Irene Mislej je predstavila pobudo arhitekta Svetozarja Križajca, da bi Ajdovščina dobila alejo pomembnih Ajdovcev. Pobudnik je celo predlagal imena, med katerimi je bil poleg Vena Pilon, Danila Lokarja, Milana Klemenčiča, Karla Lavriča, Antona Breclja, Narteja Velikonje in še nekaterih drugih tudi Filip Terčelj.

Kot zadnji je spregovoril arhitekt Marko Lavrenčič, ki je predstavil zgodovino projektiranja obnove Cankarjevega trga v Šturjah. Razložil je tudi umestitev Terčeljevega kipa v sklop vodnjaka. Za Terčeljev kip, ki ga je izdelal priznani kipar Mirsad Begić, pa je dejal, da to ni samo kiperska mojstrovina, ampak izdelek, ki bo ostal za zgodovino. Pritegnil mu je Josip Korošec, ki je dodal zanimivost, da je mojster, ki je Terčeljev kip ulival, naredil posebno zlitino bron, ki bo zdržala dalj časa kot nekatere druge.

Čedermac za Vipavsko dolino

Ker je bila strokovna razprava precej splošna in so se predavatelji problematike postavitve Terčeljevega kipa dotikali le posredno, razprave nekaj časa ni bilo. Šele po nekaj minutah je ta oživila. Josip Korošec je še enkrat dejal, da si moramo, prepričani v pomen tega spomenika, prizadevati, da se uresniči želja po postavitvi spomenika, in dodal, da si želi, »da bi stvar uspela«. Tudi Irene Mislej, ki so jo izzvali poslušalci, je dejala, da je bil Filip Terčelj velik narodnjak, velik organizator in zaslužna oseba. Prof. Ivana Slamič je poudarila, da bo Terčeljev spomenik prispeval k temu, da »bo človek vedel, od kod prihaja in kam spada«. Terčelj je pomembna osebnost kulturno-politične zgodovine Primorske, je drugi kaplan Martin Čedermac, je čedermac za Vipavsko dolino in Goriško. Ker bo Terčelj v podobi kipa oprt na knjigo, kip pa bo sestavni del vodnjaka, je dejala: »Kot je voda vir življenja,

Terčeljev kip, delo ak. kiparja Mirsada Begića